

Kontakty z Mediami
i Informacja

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
KOMUNIKAT PRASOWY nr 104/20
Luksemburg, 10 września 2020 r.

Opinia rzecznika generalnego w sprawie C-336/19
Centraal Israëlitisch Consistorie van België i in.

Rzecznik generalny Gerard Hogan zaproponował, aby flamandzkie przepisy zakazujące uboju zwierząt bez uprzedniego ogłuszenia, w tym w odniesieniu do zwierząt poddawanych szczególnym metodom uboju wymaganych przez obrzędy religijne, uznać za niedozwolone w świetle prawa Unii

Państwa członkowskie mogą przyjmować unormowania bardziej rygorystyczne niż te zawarte w prawie Unii, jednakże powinny przy tym uszanować odstępstwo przewidziane w odniesieniu do obrzędów religijnych

Dekretem Regionu Flamandzkiego (Belgia) z dnia 7 lipca 2017 r. zmieniającym ustawę o ochronie i dobrostanie zwierząt w odniesieniu do dozwolonych metod uboju zwierząt zakazano uboju zwierząt zgodnie z tradycyjnymi obrzędami judaizmu i islamu oraz nakazano uprzednie ogłuszenie takich zwierząt w celu zminimalizowania ich cierpienia. W tym kontekście różne organizacje judaistyczne i muzułmańskie zaskarżyły ten dekret, domagając się stwierdzenia jego nieważności w całości lub w części.

Rozpoznający sprawę Grondwettelijk Hof (trybunał konstytucyjny, Belgia) zwrócił się do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. Trybunał musi przede wszystkim rozstrzygnąć, czy tego rodzaju kategoryczny zakaz przeprowadzania uboju bez ogłuszania jest dopuszczalny w świetle prawa Unii, w szczególności w świetle gwarancji wolności religii i swobody religijnej zawartych w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej („karta”).

W przedłożonej dzisiaj opinii rzecznik generalny Gerard Hogan zaproponował, **aby Trybunał orzekł, że państwa członkowskie nie mogą przyjmować przepisów, które przewidują z jednej strony zakaz uboju bez ogłuszenia zwierząt, mający zastosowanie również do uboju przeprowadzonego zgodnie z obrzędami religijnymi, oraz z drugiej strony alternatywny sposób ogłuszania dla uboju przeprowadzonego zgodnie z obrzędami religijnymi, który opiera się na odwracalnym ogłuszeniu oraz wymogu, że ogłuszenie nie może powodować śmierci zwierzęcia.**

Rzecznik generalny G. Hogan przeanalizował bieżące orzecznictwo dotyczące właściwych przepisów rozporządzenia Unii w sprawie ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania („rozporządzenie”)¹. W tym kontekście zaznaczył on, że rozporządzenie konkretyzuje wyraźny obowiązek przewidziany w traktatach, zgodnie z którym zarówno Unia, jak i państwa członkowskie mają w pełni uwzględniać wymagania w zakresie dobrostanu zwierząt jako istot zdolnych do odczuwania. Rzecznik generalny wskazał ponadto, że mimo kategorycznego brzmienia ustanowionego w art. 4 ust. 1 rozporządzenia wymogu, aby, „zwierzęta [były] uśmiercane wyłącznie po uprzednim ogłuszeniu”, art. 4 ust. 4 rozporządzenia przewiduje odstępstwo od tej zasady, podyktowane koniecznością zagwarantowania osobom wyznającym określoną wiarę możliwości przestrzegania zasad istotnych obrzędów religijnych i spożywania mięsa zwierząt poddanych ubojowi w sposób określony przez religię („odstępstwo”).

Rzecznik generalny G. Hogan zaznaczył, że tytułem odstępstwa dopuszcza się praktykę uboju rytualnego, w ramach której zwierzę można uśmiercić bez uprzedniego ogłuszenia, wyłącznie

¹ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1099/2009 z dnia 24 września 2009 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania (Dz.U. 2009, L 303, s. 1).

w celu zapewnienia poszanowania wolności religii, ponieważ ta forma uboju nie jest w stanie złagodzić wszelkiego bólu, niepokoju lub cierpienia zwierzęcia tak skutecznie jak ubój poprzedzony ogłuszeniem. Odstępstwo stanowi zatem wyraz woli prawodawcy Unii, aby szanować wolność religii i prawo do uzewnętrzniania religii lub przekonań przez uprawianie kultu, nauczanie, praktykowanie i uczestniczenie w obrzędach, jak zostało to zagwarantowane w karcie, pomimo możliwego do uniknięcia cierpienia zadawanego zwierzętom w kontekście uboju rytualnego przeprowadzanego bez uprzedniego ogłuszenia. W ocenie rzecznika generalnego przepis ten stanowi zatem realizację zobowiązania Unii na rzecz tolerancyjnego i pluralistycznego społeczeństwa, w którym występują odmienne, a niekiedy sprzeczne ze sobą, poglądy i przekonania, które należy ze sobą godzić.

Rzecznik generalny dodał, że z wyroku Trybunału w sprawie *Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen i in.*² jasno wynika, że warunki lub wymogi techniczne służące zminimalizowaniu cierpienia zwierząt podczas ich uśmiercania i zapewnieniu zdrowia wszystkich konsumentów mięsa, które stosuje się w sposób neutralny i nieodróżnicowany, mogą mieć zastosowanie do swobody wykonywania w celach religijnych uboju bez uprzedniego ogłuszenia, w celu zorganizowania i uregulowania tego uboju.

Rzecznik generalny stwierdził, że odstępstwo należy interpretować w sposób ścisły. Jest to konieczne w celu zapewnienia możliwie jak najwyższego poziomu ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania przy jednoczesnym zapewnieniu poszanowania wolności religii i głęboko zakorzenionych przekonań religijnych. Oceniał on, że o ile państwa członkowskie są zobowiązane do poszanowania głęboko zakorzenionych przekonań religijnych wyznawców islamu i judaizmu przez umożliwienie przeprowadzania w ten sposób uboju rytualnego zwierząt, o tyle spoczywają na nich również obowiązki w zakresie dobrostanu tych zdolnych do odczuwania istot. W szczególności sytuacja, w której zezwala się na wprowadzanie do ogólnego łańcucha żywnościowego produktów mięsnych uzyskiwanych w drodze uboju zwierząt przeprowadzanego zgodnie z obrzędami rytualnymi, wobec czego produkty te mogą być spożywane przez klientów, którzy nie mają informacji (i którym nie przekazano informacji) o sposobie, w jaki dokonano uboju zwierząt, nie jest zgodna ani z duchem, ani z literą art. 13 TFUE, który wymaga od Unii i państw członkowskich, aby w pełni uwzględniały wymagania w zakresie dobrostanu zwierząt.

Według rzecznika generalnego, chociaż 26 ust. 2 akapit pierwszy lit. c) rozporządzenia pozwala państwom członkowskim na utrzymywanie lub przyjmowanie przepisów krajowych służących zapewnieniu dalej idącej ochrony zwierząt podczas ich uśmiercania niż przepisy zawarte w rozporządzeniu, to jednak nie przewiduje on możliwości wyeliminowania czy quasi-wyeliminowania przez państwa członkowskie praktyki uboju rytualnego. Rzecznik generalny stanął na stanowisku, że przyjmowanie przez państwa członkowskie bardziej restrykcyjnych przepisów tego rodzaju powinno się odbywać w kontekście i przy pełnym uwzględnieniu charakteru przewidzianego w rozporządzeniu odstępstwa. Dlatego przyjmowanie bardziej restrykcyjnych przepisów krajowych w celu ochrony dobrostanu zwierząt jest dopuszczalne, pod warunkiem że „rdzeń” danej praktyki religijnej, czyli uboju rytualnego, nie zostanie naruszony. Państwa członkowskie nie są zatem upoważnione do wprowadzania zakazu uboju zwierząt w sposób wymagany przez obrzędy religijne, który to ubój jest wyraźnie dozwolony w świetle rozporządzenia.

Rzecznik generalny G. Hogan podkreślił, że dodatkowe środki nie mogą obejmować zakazu uboju rytualnego bez uprzedniego ogłuszenia lub ogłuszenia po dokonaniu cięcia, ponieważ byłoby to sprzeczne z samym charakterem odstępstwa przewidzianego w rozporządzeniu. To z kolei zagrażałoby istocie gwarancji swobód religijnych ustanowionych w karcie w odniesieniu do tych wyznawców judaizmu i islamu, dla których te obrzędy religijne mają głębokie osobiste znaczenie religijne.

W ocenie rzecznika generalnego zgodnie z art. 26 ust. 2 akapit pierwszy lit. c) rozporządzenia państwa członkowskie mogą na przykład przyjmować warunki lub wymogi techniczne służące

² Wyrok z dnia 29 maja 2018 r. w sprawie [C-426/16](#), *Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen i in.*, zob. komunikat prasowy nr [69/18](#).

zminimalizowaniu cierpienia zwierząt podczas ich uśmiercania i ochronie ich dobrostanu, które mają charakter dodatkowy w stosunku do przewidzianego w rozporządzeniu wymogu, aby ubój rytualny miał miejsce w rzeźni.

Podsumowując, rzecznik generalny wskazał, że nie można pominąć okoliczności, że często trudno jest pogodzić ze sobą konieczność utrzymania religijnych obrzędów uboju zwierząt z nowoczesnymi koncepcjami ich dobrostanu. Odstępstwo stanowi jednak wybór o charakterze politycznym, którego prawodawca Unii z pewnością mógł dokonać. Trybunał nie może więc dopuścić, aby ten szczególny wybór o charakterze politycznym był podważany przez poszczególne państwa członkowskie podejmujące, w imię dobrostanu zwierząt, określone działania, które w konsekwencji zniosłyby to odstępstwo przyznane niektórym wyznawcom religii.

UWAGA: Opinia rzecznika generalnego nie wiąże Trybunału Sprawiedliwości. Zadanie rzeczników generalnych polega na przedkładaniu Trybunałowi, przy zachowaniu całkowitej niezależności, propozycji rozstrzygnięć prawnych w sprawach, które rozpatrują. Sędziowie Trybunału rozpoczynają właśnie obrady w tej sprawie. Wyrok zostanie wydany w terminie późniejszym.

UWAGA: Odesłanie prejudycjalne pozwala sądom państw członkowskich, w ramach rozpatrywanego przez nie sporu, zwrócić się do Trybunału z pytaniem o wykładnię prawa Unii lub o ocenę ważności aktu Unii. Trybunał nie rozpoznaje sporu krajowego. Do sądu krajowego należy rozstrzygnięcie sprawy zgodnie z orzeczeniem Trybunału. Orzeczenie to wiąże w ten sam sposób inne sądy krajowe, które spotkają się z podobnym problemem.

Dokument nieoficjalny, sporządzony na użytek mediów, który nie wiąże Trybunału Sprawiedliwości.

[Pełny tekst](#) opinii jest publikowany na stronie internetowej CURIA w dniu przedłożenia.

Osoba odpowiedzialna za kontakty z mediami: Ireneusz Kolowca ☎ (+352) 4303 2793

Nagranie wideo z przedstawienia opinii jest dostępne przez „[Europe by Satellite](#)” ☎ (+32) 22964106